

ESL

Ekonomi

Upplaga nr 4, 2018

Författare: Ulrika Hylén och Kicki Nyström
Reviderad upplaga:
Malin Reuterfalk och Anna Widell

Innehållsförteckning

Inledning	1
Arbetsblad ”Nå mål och klara hinder”	3
Ordning och reda på papper	4
Kostnader	5
Checklista kostnader	7
Hushålla med pengar	8
Vad kostar småinköp?	11
Betala räkningar	12
Budget	17
Min egen månadsbudget	18
Att spara	19
Sparmål	21
Mina egna sparmål	22
Impulsköp	23
Handla på Internet	24
Handla från privatpersoner	26
Telefon- och hemförsäljning	29
Nix-registret	31
Låna pengar	32
SMS-lån	35
Låna ut eller låna pengar av bekanta	37
Inkasso/Kronofogden	38
Skuldsanering	40
Bostadsbidrag eller bostadstillägg	42
God man och förvaltare	43
Legitimation	45
Procenträkning	46
Skillnad netto – brutto	47
CSN Centrala studiestödsnämnden	48
Goda råd	49
Ordlista	50

Inledning

Ekonomi kan betyda olika saker för olika människor.

Vad är ekonomi för dej?

Hur nöjd är du med din ekonomi idag? (Sätt ett kryss på linjen)

Mycket nöjd

Inte alls nöjd

Vad har du för mål med din ekonomi? (Använd ”Nå mål och klara hinder”) Mitt mål med min ekonomi är:

Det kan vara stressande för många att inte ha kontroll över sin ekonomi. När man mått psykiskt dåligt länge och inte kunnat jobba är det tyvärr ofta så att man får mindre pengar än om man jobbat.

Alla kan få en god ekonomi även om man har små inkomster.

Det man kan påverka själv är hur man använder sina pengar.

Man brukar säga att det inte bara är inkomsterna som avgör hur god ekonomi man har. Det är ofta viktigare vilka utgifter man har. Alltså det man köper och betalar för. Om man lyckas få till en god ekonomi så kommer kanske stressen att minska.

Den här kursen kallas ESL Ekonomi. ESL står för Ett Självständigt Liv. ESL Ekonomi är en av flera ESL-manualer. Den mest kända manualen heter Steg för Steg.

Under kursen kommer vi att lära oss hur man kan planera sin ekonomi. Vi ska tillsammans ta reda på hur man kan göra för att pengarna ska räcka längre. Vi kommer att ta reda på saker tillsammans och göra övningar.

Vi startar direkt med att öva på ett av de verktyg vi kommer att använda som heter Nå mål och klara hinder. Du ser mallen på nästa sida. Skriv in ditt svar på ”Mitt mål med min ekonomi är:” under målet på mallen. Arbeta sedan tillsammans med de olika stegen. Denna mall kan du även använda till andra mål eller svårigheter du behöver hitta strategier för i ditt vardagsliv.

Välkommen till kursen!

Arbetsblad för att**Nå mål och klara hinder****STEG 1: VAD ÄR MÅLET ELLER HINDRET?**

Beskriv målet eller hindret så klart som möjligt. Ta tid på dig!

STEG 2: SKRIV NED ALLA MÖJLIGA LÖSNINGAR

Skriv ned alla idéer. Fundera inte nu på för- och nackdelar.

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

STEG 3: FÖR OCH NACKDELAR MED VARJE FÖRSLAG

Gå snabbt igenom listan. Ta upp de viktigaste för- och nackdelarna.

STEG 4: VÄLJ DEN "BÄSTA" LÖSNINGEN

Välj den lösning som enklast når målet eller löser problemet, helt eller delvis.

Lösningen måste gå att genomföra på en vecka!

STEG 5: PLANERA FÖR HUR LÖSNINGEN SKALL**GENOMFÖRAS**

Vilka resurser behövs? Vilka svårigheter måste klaras av? Behövs övning?

Steg 1 _____

Steg 2 _____

Steg 3 _____

Steg 4 _____

STEG 6: GÅ IGENOM RESULTATET

Ordning och reda på papper

Det kan vara bra att veta var man har viktiga papper som räkningar, avtal eller medlemskap! Tycker du det stämmer? Vilka för- och nackdelar finns det med att ha ordning?

Fördelar	Nackdelar

Vilka olika sätt finns det att förvara viktiga papper på? Ta fram problemlösningssblanketten och gör den tillsammans. Skriv ner dom olika sätten.

Vad passar dej bäst?

Förslag till hemuppgift: Berätta för din kontaktperson eller någon du känner vad du kommit fram till.

Kostnader

Vad vet du om hur dina kostnader ser ut? Om man vet vilka återkommande kostnader man har, blir det enklare att planera ekonomin.

Vilka räkningar brukar du få?

En del räkningar skickas ut varje månad t ex hyran. Andra kostnader t ex elräkning, där kan du välja själv hur ofta du vill ha räkningen. Tycker du det är bättre att betala lite varje månad? Eller tycker du det är bättre att betala hela summan en gång om året? Diskutera för- och nackdelar.

Du kan ringa till företaget om du vill ändra hur ofta du får räkningen. Telefonnummer står alltid på räkningen.

Vilka andra kostnader har du som återkommer varje månad?

De här kostnaderna kan variera varje månad. Det är bra om du vet hur mycket de olika sakerna kostar varje månad. Då har du koll att pengarna räcker.

Förslag till hemuppgift: Ta med dig en räkning du har hemma till nästa gång, t ex en hyresavi, eller ett kvitto på något du har köpt.

Checklista kostnader

Använd listorna du gjorde i förra avsnittet ”Kostnader”. Gör en sammanställning över dina kostnader under en månad. Skriv in de belopp du redan nu vet. Diskutera tillsammans hur du kan ta reda på dina övriga kostnader. Om du behöver, ta fram problemlösningsblanketten. Skriv in dina svar under ”Hur ta reda på?”.

Kostnad	Belopp	Hur ta reda på?
Hyra		
Mat		
Kläder		
El		
Hemförsäkring		
Mediciner		
Sjukvård		
Tandläkare		
Tv-licens		
Telefon		
Resor		
Avbetalningar		
Cigaretter/snus		
Fika		
Godis		
Spel		

Förslag till hemuppgift: Titta igenom din lista. Finns det något du kan ta reda på redan till nästa gång?

Hushålla med pengar

Vi gör alla olika när vi handlar. Hur gör du?

Att handla storpack är oftast billigare än att handla små förpackningar. Håller du med om det? Diskutera om det stämmer för dig?

Vad finns det för för- och nackdelar för dej med att handla stora förpackningar? Skriv in dina svar i rutorna.

Fördelar	Nackdelar

Vilken förpackning ger dej mest mat för pengarna?

Om du ska ta reda på vilken vara som är billigast är det bra att titta på "jämförpriset". Det visar vad varan kostar per kilo eller per liter. Det är för att du enkelt ska kunna se vilken vara som är billigast oavsett förpackningens storlek. Affärerna måste ange jämförpriser på de flesta matvaror.

Diskutera vilken information du kan få från hyll-etiketten ovan.

Tänk på att olika butiker kan ta olika priser för exakt samma vara.

Att handla på Pressbyrån, OK/Q8, Statoil och liknande ställen är **väldigt** dyrt. Även om du bara ska ha mjölk, bröd och smör är det mycket dyrare på en mack än om du skulle handla i en större mataffär som t ex Willy's, ICA, Coop.

Var brukar du handla? _____

Finns det någon billigare butik du kan handla i?
_____

Gör en undersökning tillsammans i gruppen vad tre olika livsmedel kostar i olika affärer. Skriv ner resultaten i tabellen.

Affär	(t ex 1 liter standardmjölk)		

Vad kostar småinköp?

Man brukar säga att det inte är de stora inkomsterna utan de små utgifterna som man blir rik på. Stämmer det tycker du?

Diskutera!

Ofta kan du inte påverka vad du får i bidrag eller sjukersättning. Däremot kan du själv påverka en del av dina utgifter, det du köper. Håller du med om det?

Räkna ut vad olika småsaker kostar per år.

Exempel

En Trisslott i månaden = 360 kr

En Aftonbladet om dagen (månd–fred) = 5 980 kr

Hitta nu på egna exempel.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Förslag till hemuppgift: Räkna ut kostnaden per år för något litet du brukar köpa regelbundet.

Betala räkningar

Att betala räkningar hör till vardagen för de flesta av oss. Hur betalar du dina räkningar?

Det finns olika sätt att betala räkningar på.

- Betala på bank.
- Betala i butiker.
- Skicka räkningar i kuvert.
- Betala via banken på Internet.
- Autogiro.

Vilka sätt har du provat?

Vad fungerade bra och vad fungerade mindre bra?

Betala på bank eller i butik

Man kan gå till banken eller vissa butiker och betala sina räkningar ”över disk”. Det betyder att:

1. Man ger inbetalningskortet till bankpersonalen som ser till att räkningarna registreras.
2. De räknar ihop vad räkningarna kostar.
3. De lägger på en avgift på varje räkning som du vill betala.

4. De talar om summan som du ska betala.
5. Du betalar till bankpersonalen.
6. Räkningarna är nu betalda.

Du slipper göra mycket av arbetet själv.

Mycket dyrt.

Skicka räkningar i kuvert

De flesta bankerna har en service som heter girobetalning. Då får du hem ett häfte och kuvert. I häftet finns det en blankett där du fyller i de räkningar du ska betala.

1. Du fyller i blanketten med de räkningar som du ska betala.
2. Räknar ihop och skriver totalsumman.
3. Skriver din namnteckning på blanketten.
4. Läger blanketten och inbetalningskortet i kuvertet och klistrar igen.
5. Postar det på brevlådan.
6. Räkningarna blir betalda inom några dagar.

Du kan fylla i blanketten när det passar dej.

Det är ekonomiskt.

Du har bra koll på dina räkningar.

Det tar några dagar innan räkningarna är betalda.

Du måste hålla koll så det finns pengar på kontot.

Betala via banken på Internet

Alla banker har en egen hemsida på Internet där man kan betala räkningar. Du får då koder som gör att bara du kan komma in på din sida. Koderna får du oftast genom en dosa som du får från banken. Istället för koder så kan man numera legitimera sig med BankID, som är en elektronisk ID-handling och är jämförbar med pass, körkort och andra fysiska legitimationshandlingar.

1. Du loggar in på din sida på banken. Logga in betyder att du använder dej av koder för att komma in på din sida.
2. På din sida ser du dina konton och hur mycket pengar du har.
3. Nu kan du betala räkningarna genom att följa instruktionerna för att betala räkningar.
4. Pengar till räkningen dras oftast direkt från ditt konto och räkningen är betald.

Det är ekonomiskt.

Det går snabbt att betala räkningar

Du kan betala räkningar dygnet runt.

Du har bra koll på dina räkningar.

Viktigt att du inte ger ut dina koder till någon annan.

Behövs lite datorvana.

Autogiro

Autogiro är en tjänst som de flesta företag som du får räkning från kan erbjuda. Det innebär att räkningarna dras automatiskt från ditt konto.

1. Företaget skickar dej en blankett.
2. Du fyller i vilket konto pengar ska tas ifrån för att betala räkningen.
3. Du skickar tillbaka blanketten till företaget.
4. Efter 14-30 dagar fungerar autogiro.

Gratis.

Miljövänligt.

Du måste hålla koll så att det finns pengar på kontot när autogiro ska dras.

Du måste även hålla koll på hur mycket som kommer att dras från kontot.

E-faktura

Om du betalar dina räkningar på Internet kan du få E-faktura.

1. Räkningen kommer som ett meddelande till din sida som du har hos din bank på Internet.
2. Du godkänner att räkningen ska betalas.
3. Räkningen betalas på det datumet som står på räkningen eller det datumet som du har valt.

Gratis.

Miljövänligt.

Du måste komma ihåg att logga in på din sida och godkänna att räkningarna ska betalas.

Är du nöjd med det sätt du betalar dina räkningar på? Eller vill du undersöka mer?

Ta tillsammans reda på vad det kostar att betala räkningar på dom olika sätten. Skriv in svaren i tabellen. Utgå från att du har 20 räkningar per år.

Betalningssätt	Kostnad för en räkning	Kostnad per år
Betala på bank		
Betala i butik		
Skicka räkningar i kuvert		
Betala via bank på Internet		
Autogiro		
E-faktura		

Förslag till hemuppgift: Diskutera med någon som är lite insatt i din ekonomi vilket sätt att betala räkningar på som skulle vara bäst för dej?

Budget

Ett sätt att få pengarna att räcka, är att göra en budget. En budget är en gissning. Du gissar eller uppskattar hur din ekonomi kommer att se ut. I budgeten skriver du hur mycket pengar du kommer att få in varje månad. Du skriver också ned allt som du kommer att betala för under en månad. Det kan vara hyra, räkningar, kläder, mat, cigaretter och annat som du behöver. Skulle det vara bra för dej att göra en budget? Varför i så fall?

Titta på checklistan över dina kostnader på sidan 6. Är du nöjd som det är?

Är det något du vill förändra? I så fall vad?

Fyll i på nästa sida hur din budget skulle kunna se ut. Tänk realistiskt!

Min egen månadsbudget

Datum: _____

Inkomster

Ersättning från Försäkringskassan, netto _____
Bostadsbidrag/tillägg _____
Försörjningsstöd _____
Övriga inkomster _____
SUMMA INKOMSTER _____

Utgifter

Hyra _____
El _____
Hemförsäkring _____
Telefon _____
Tv-licens _____
Resor _____
Internet _____
Fackavgift, A-kassa _____
Mat _____
Kläder _____
Hygienartiklar, frisör _____
Vårdavgifter _____
Mediciner _____
Tandläkare _____
Cigaretter/snus _____
Fika _____
Lån och andra skulder _____
Sparande _____
_____
_____
_____
SUMMA UTGIFTER _____

ÅTERSTÅR: (SUMMA INKOMSTER – SUMMA UTGIFTER) _____

Att spara

Har du någon erfarenhet av att spara pengar? Berätta!

Fundera över vad som är bra och dåligt för dej med att spara.

Skriv dina idéer nedan.

Fördel med att spara	Nackdel med att spara

Man kan göra på olika sätt när man sparar pengar. Ta fram problemlösningssblanketten och skriv under ”Mål...” vad du vill spara till. Följ stegen för att komma på olika sätt att spara på. Skriv ner dom förslag du tycker är bra.

Man kan spara till något man önskar sig eller man kan spara för att ha i reserv. Då har man pengar till oväntade kostnader som kan dyka upp t ex tandläkarbesök. Har du haft några oväntade kostnader? Berätta!

När du sparar:

	1 år	3 år	5 år	10 år
20 kr i månaden	240 kr	720 kr	1 200 kr	2 400 kr
50 kr i månaden	600 kr	1 800 kr	3 000 kr	6 000 kr
100 kr i månaden	1 200 kr	3 600 kr	6 000 kr	12 000 kr

Exempel

Kalle vill göra en resa till sin bror i Malmö. Han har tagit reda på att en bussresa fram och tillbaka kostar 800 kr. Han kan bo och äta hos sin bror under besöket. Kalle får inte mycket pengar över efter att alla räkningar är betalda, men räknar med att kunna spara 80 kr i månaden. Hur länge måste Kalle spara för att kunna åka till Malmö?

Svar: _____

Sparmål

Om du bestämt dej för att spara pengar är det bra att bestämma hur det ska gå till, t ex hur mycket du ska spara och hur du ska göra. Så här kan du göra för att planera ditt sparande. Skriv in dina svar på nästa sida.

1. Bestäm vad du vill spara till. Är det att kunna gå på en konsert? Att köpa en ny vinterjacka eller en tv? Är det att ha råd att laga tänderna? Eller är det att ha en reserv för framtida utgifter. Vad är viktigt för dej?
2. Ta reda på vad det du vill spara till kostar. Du kan titta i affärer eller i annonser i tidningen.
3. Titta i din budget och bedöm hur mycket du klarar av att spara varje månad.
4. Räkna ut hur lång tid det skulle ta att spara ihop summan (6 månader, 1 år, 2 år...).
5. Om det tar lång tid, fundera över om du ska spara till något mindre.
6. Gör en plan för hur du ska göra för att inte lockas använda pengarna till annat. (Välj ett av de sätt du kom fram till under avsnittet "Att spara").
7. Klipp ut en bild på det du sparar till. Sätt upp bilden på kylskåpet eller lägg den i plånboken. Varje gång du frestas att köpa något extra, fråga dej själv om du vill ha det mer än det du sparar till.

Mina egna sparmål

1. Jag vill spara till:

2. Det jag vill spara till kostar:

3. Enligt min budget kan jag spara (kr/månad):

4. Så här lång tid kommer det ta för mig att spara:

6. Så här ska jag göra: (sparkonto, burk, automatisk överföring....):

7. Bild på det jag sparar till:

Impulsköp

Impulsköp är när du handlar något du inte hade tänkt handla. Du kanske är i en mataffär. På vägen till bröddisken ser du att de säljer billiga böcker. På skylten står att du får två för 99 kronor. Du handlar två stycken.

Har du impulshandlat någon gång?

Ser du några fördelar med att impulshandla?

Ser du några nackdelar med att impulshandla?

Här är några knep för att inte handla onödiga saker. Kryssa för de metoder du redan provat och de som du vill pröva för att de verkar bra.

Bra knep	Prövat	Verkar bra
Skriva inköpslista hemma och följa den.		
Bara ta med dej pengar till det du tänkt att köpa.		
Gå omkring i affären utan pengar. Gå tillbaka och handla när du funderat över om du verkligen behöver en viss vara.		
Tänka efter om du verkligen behöver varan. Vad händer om du inte handlar nu?		
Rådgör med en person du litar på innan du handlar varan.		
Bestämma att bara handla extrasaker dagarna före du får lön eller sjukersättning, eller efter att månadens räkningar är betalda.		
Ha extrapengar på ett annat konto, som gör det krångligare för dej att impulshandla.		
Försöka tänka kritiskt. Affärerna är duktiga på att locka kunderna att köpa. De säger ofta att varan är extra billig nu.		
Undvika att ta eller känna på varan. Om du känner på t ex ett klädesplagg, är risken större att du lockas köpa det.		
Vänta en timme eller en dag innan du handlar.		

Handla på Internet

Att handla varor via datorn blir allt vanligare. Det kallas ibland för "E-handel" eller "näthandel". Har du handlat på Internet någon gång? Berätta hur det gick!

Många tycker att det är ett bekvämt sätt att handla, men det finns risker och saker att tänka på. Det viktigaste är förstås om företaget som säljer varor på Internet är pålitligt. De flesta företag kan man lita på.

Hur ska man kunna avgöra om företaget går att lita på? Diskutera dina erfarenheter.

Är du osäker kan du kontakta kommunen. De flesta kommuner har en person eller en avdelning som ska hjälpa människor som fått problem när dom handlat varor eller tjänster. Det kallas konsumentupplysning. Personen som hjälper dej kallas även för konsumentvägledare. Det är samma sak. Du kan ringa, skriva brev eller E-mejl. Telefonnummer och adresser finns på kommunens hemsida.

Ta reda på numret till konsumentupplysningen i din stad.

Telefonnummer: _____

På nästa sida finns en checklista över kontroller man själv kan göra för att undersöka ett företag man vill handla av. Diskutera de olika förslagen. Kryssa för det du tycker verkar vara bra, och som du skulle kunna använda.

	Verkar bra
Ta reda på fakta om företaget. Finns företags namn, fullständiga adress, E-mejl och telefonnummer på hemsidan?	
Kolla om t ex frakt, moms, fakturerings-avgift, expeditions-avgift ingår, så att inte slutsumman blir högre än du trodde.	
Finns symbolen för "Trygg E-handel" på företags hemsida?	
Kontrollera att det finns någon person eller avdelning på företaget som man kan kontakta om man vill klaga eller ställa frågor. (Finns det ett telefonnummer till Kundtjänst?)	
Provring till företaget. Alla ärliga företagare vill vara nåbara.	
Verkar priset extremt lågt?	
Gör företaget reklam för "mirakulöst" bra produkter? Det <u>kan</u> vara bluff.	
Ta reda på hur betalning ska gå till.	
Säger företaget att du <u>bara</u> kan betala i förskott, alltså innan du fått varan?	
Vill företaget att du lämnar ut ditt kontokortsnummer innan du köpt något?	

Vilka fördelar kan det finnas för dej att handla på Internet?

Vilka nackdelar kan det finnas för dej att handla på Internet?

Förslag till hemuppgift: Gå in på en nätbutik och titta efter symbolen för "Trygg E-handel".

Handla från privatpersoner

När du handlar från privatpersoner gäller inte samma regler som när du handlar i en affär. Har du några erfarenheter av att handla saker från privatpersoner? Berätta!

Vilka fördelar finns det med att handla från privatpersoner?

Vilka nackdelar finns det med att handla från privatpersoner?

Diskutera följande:

- Hur ska man veta att det man köper inte är stöldgods?
- Ska man betala varan innan man fått den?
- Kan man lämna tillbaka varan om man ångrar sig?
- Hur ska man kunna lita på det en människa säger?
- Vad menas med att en vara säljs i ”befintligt skick”?
- Vad kan man behöva tänka på om man köper en vara i ”befintligt skick”?
- Vad kan du göra om du köpt en vara av en privatperson och den inte fungerar?

Exempel – läs igenom och diskutera!

Kalle köpte en mobiltelefon av sin granne. Kalle upptäckte efter några dagar att den inte fungerade. Han bad då sin granne att få pengarna tillbaka, vilket grannen inte gick med på. Grannen sa att telefonen fungerade när Kalle köpte den. Kalle tog då kontakt med konsumentvägledaren på kommunen. Hon sa att hon inte kunde hjälpa till i tvister mellan privatpersoner. Hon hänvisade till Advokatjouren. Kalle orkade inte driva ärendet vidare. Han lade den trasiga telefonen i en låda.

Diskutera nu vilka frågor man kan ställa för att ta reda på att det är en bra vara och en ärlig person man tänker handla av. Tänk dej att du pratar med en person i telefon som har en mobil som du vill köpa. Skriv ner det ni kommer fram till.

Öva nu tillsammans. Finns det någon situation du vill öva på? Annars kan du öva på att du t ex har sett en annons för en begagnad tv. Du ringer upp säljaren för att ta reda på mer om tv:n.

Råd. Skriv fler. Kryssa för dom du tycker är bra!

- Om du känner dej osäker, bör du inte handla saker från privatpersoner.
- Lämna aldrig ut dina kontokortsnummer till en annan person.
- Betala aldrig för en vara innan du fått den.
- _____
- _____
- _____

Förslag till hemuppgift: Berätta för en person du känner om något du tycker är viktigt att tänka på när man handlar från privatpersoner.

Telefon- och hemförsäljning

Ibland kan vi bli kontaktade av försäljare på telefon, på gatan eller försäljare som ringer på hemma. De vill sälja varor och tjänster, ofta abonnemang av olika slag. Det kan t ex vara bredbands-, tv-, el- eller mobilabonnemang.

Har du någon gång blivit kontaktad av en telefonförsäljare? Berätta för varandra!

Vilka är dina erfarenheter av att tacka nej till en försäljare som ringer eller kommer hem till dej?

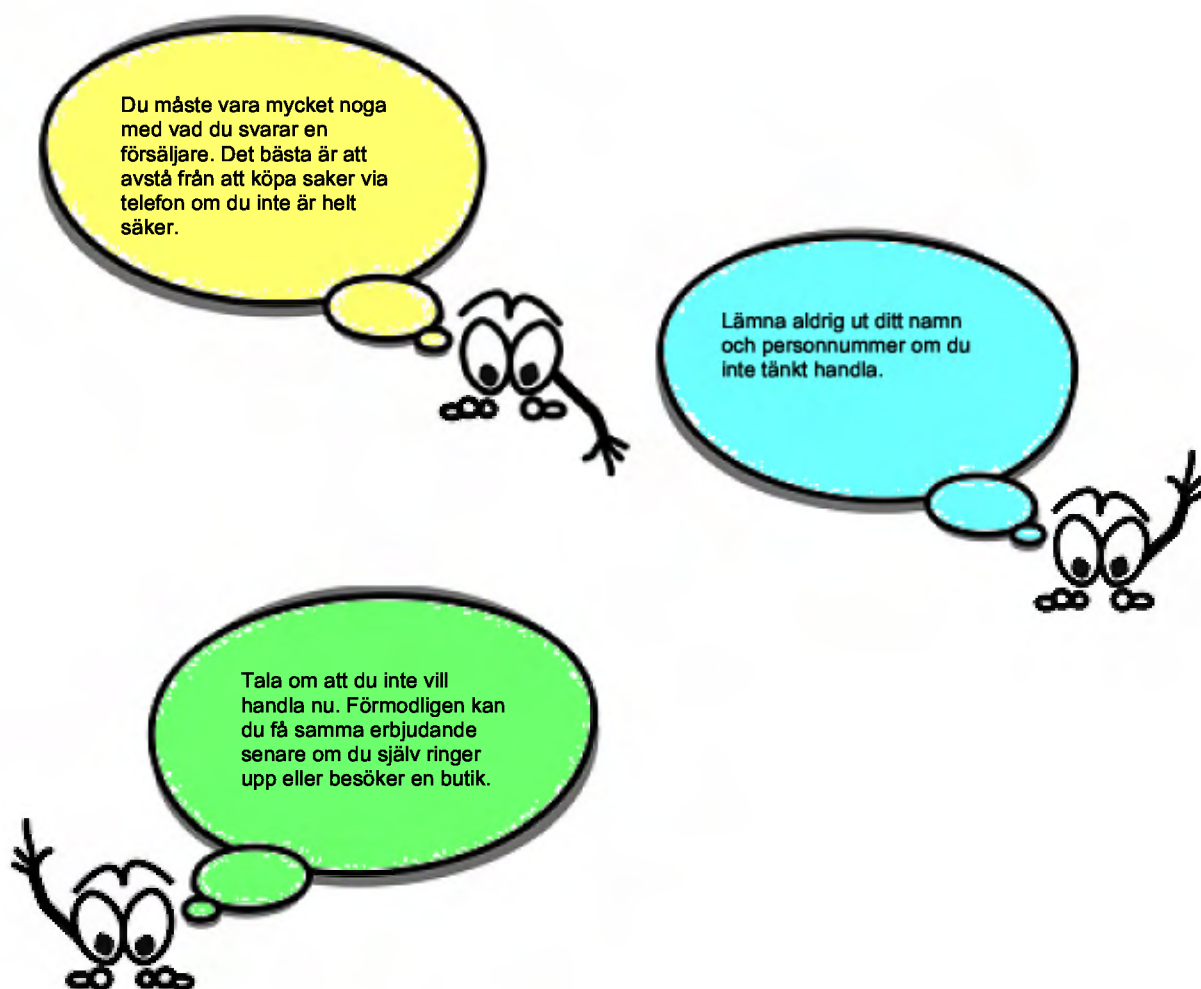
Om du tackar ja till en vara eller tjänst på telefonen så är detta bindande för dej. Men det är säljaren som ska bevisa att du tackat ja. Ofta spelar säljaren därför in den del av samtalet där du tackar ja.

Du har rätt att ångra ditt köp inom 14 dagar. Om du handlat av en person som kommit hem till dej, måste varan/tjänsten ha kostat över 300 kr för att du ska ha rätt att ångra dej. Du kan då ringa till företaget. Men det bästa är att fylla i en ångerblankett eller skriva ett brev. Det är du som måste bevisa att du har ångrat dej i tid. Du kan då spara en kopia av det du skrivit.

Försäljarna som besöker eller ringer dej är mycket tränade på att sälja. De är duktiga på att övertyga folk. De får ofta lön efter hur mycket dom säljer och vill därför att du ska handla av dom.

Öva nu tillsammans hur man kan svara en försäljare som ringer upp på telefonen. Hitta på situationer som är viktiga för dej.

Läs igenom pratbubblorna. Diskutera. Är det något av råden du tycker är viktigt?

Förslag till hemuppgift: Prata med någon du känner och berätta något du tycker är viktigt att tänka på om man handlar av telefon- eller hemförsäljare.

Nix-registret

Om du tycker det är besvärande eller obehagligt när försäljare ringer hem till dej, kan du slippa det. Du kan spärra din telefon hos Nix-registret. Det är gratis. Du gör så här:

1. Ring Nix på telefonnummer 077-228 00 00 från den telefon du vill spärra.
2. En inspelad röst svarar. Svara på de frågor som ställs med hjälp av knapparna på din telefon. Då startar du spärren.
3. Kom ihåg att det kan ta upp till tre månader innan alla företag hunnit uppdatera sina register, så att de ser att du spärrat ditt nummer.
4. Nix gäller INTE där du själv har lämnat ut ditt nummer.

Om du inte vill ringa kan du skicka ett brev till Nix. I brevet kan du skriva:

Mitt namn är (*för- och efternamn*). **Jag vill spärra mitt telefonnummer** (*numret*). Sedan skriver du under med din namnteckning och postar brevet till:

NIX-Telefon
Box 600
833 24 Strömsund

Förslag till hemuppgift: Fråga någon du känner om han eller hon har spärrat sin telefon.

Låna pengar

Vilka olika typer av lån känner du till?

Att handla saker på kredit är också ett lån. Det kallas också för att köpa på avbetalning. Med det menas att man delar upp betalningen och betalar en mindre summa varje månad. Man lånar alltså pengar till den sak man köper. Man betalar oftast ränta på lånet tills man har betalat tillbaka pengarna som saken kostade. Vad är då ränta?... Jo ränta är det pris du får betala för att någon lånar dig pengar tex när du lånar pengar från banken får du betala låneränta.

Har du lånat och betalat ränta någon gång? Berätta!

Affärer gör ofta reklam för

- Att man kan låna pengar räntefritt när man köper tv, dator eller något annat dyrt på avbetalning
- Att man kan dela upp betalningen utan ränta.

Det vi kanske inte tänker på är att även om man inte betalar ränta så kostar det ändå att låna. Man betalar alltid en uppläggningsavgift (en sorts startavgift) och en avgift för räkningen varje månad (avi-avgift). Dessutom betalar man av på själva lånet. Betalar man inte räkningen i tid kan man dessutom få betala höga straffavgifter.

Du kan också betala på avbetalning. Läs mer

A red starburst graphic with the text "24 mån" written inside in white.

Exempel

Kalle vill köpa en ny tv. Han har varit runt i olika affärer och jämfört priser. Den tv Kalle vill köpa kostar 2000 kr. Han har egentligen inte råd just nu, men i affären sa de något om att köpa den på avbetalning. Då skulle Kalle bara behöva betala några hundralappar i månaden. Om han betalar av den på 1 år blir det dessutom räntefritt! Det låter jättebra tycker Kalle. Han får med sig papper hem från affären. Han frågar sin bror som är duktig på att räkna. Brodern räknar en stund och visar kostnaden för olika alternativ i en tabell.

Avbetalnings- tid	Grundpris	Kreditkostnad	Totalkostnad
(kontant)	2 000 kr	0 kr	2 000 kr
1 år	2 000 kr	643 kr	2 643 kr
2 år	2 000 kr	1 093 kr	3 093 kr
4 år	2 000 kr	2 009 kr	4 009 kr
6 år	2 000 kr	3 204 kr	5 204 kr

Frågor

Hur mycket extra kostar teven om Kalle väljer att betala på ett år? _____

Hur mycket extra kostar teven om Kalle väljer att betala på två år? _____

Hur mycket extra kostar teven om Kalle väljer att betala på fyra år? _____

Hur mycket extra kostar teven om Kalle väljer att betala på sex år? _____

Hur länge skulle Kalle behöva vänta om han istället sparade 200 kronor i månaden och betalade kontant?

_____

Hur tycker du att Kalle ska göra? Spara eller köpa på avbetalning? Diskutera!

Vilka fördelar finns det för dej med att handla på avbetalning?

_____

_____

_____

Vilka nackdelar finns det för dej med att handla på avbetalning?

_____

_____

_____

Förslag till hemuppgift: Besök en affär där du kan handla på avbetalning och fråga vilka villkor dom har för köp på avbetalning.

SMS-lån

SMS-lån är lån du tar av ett företag via din mobiltelefon eller via Internet. Har du någon erfarenhet av SMS-lån? Känner du någon som tagit SMS-lån?

Diskutera följande påståenden. Kryssa om du tycker det är bra eller dåligt för dej.

	Bra	Dåligt
Det är ett snabbt sätt, och ofta får man pengarna samma dag.		
Det anses som ett av de dyraste sätten att låna pengar på.		
Man måste betala tillbaka efter kort tid, ofta efter 1-3 månader.		
Om man inte klarar att betala tillbaka i tid kan det bli mycket dyrt.		

De företag som ger SMS-lån brukar avråda från att låna om:

1. Man ska använda pengarna till att betala ett annat lån.
2. Man ska köpa något man egentligen inte har råd med.
3. Man inte är säker på att man kan betala tillbaka i tid.

Diskutera i gruppen om det är bra råd. Varför ger man dessa råd?

Checklista för den som funderar på att ta ett SMS-lån:

	Ja	Nej
Måste jag verkligen ha pengarna nu?		
Det finns ingen jag känner som jag kan låna av i stället?		
Om jag inte kan betala 2 000 kr nu, kommer jag då att kunna betala 2 500 kr om en månad?		
Är jag beredd att betala höga straffavgifter om jag inte kan betala tillbaka lånet i tid?		

Vad väljer du att göra utifrån dina svar?

Finns det andra sätt att lösa en akut pengabrist på? Tänk dig att du har en stor räkning som ska betalas, men du har inte tillräckligt med pengar på kontot. Hur gör du? Ta fram blanketten ”Nå mål och klara hinder” och problemlös! Skriv ner förslag du tycker är bra.

Förslag till hemuppgift: Ta med reklam för SMS-lån. Kanske har du själv fått reklam, eller fråga någon du känner.

Låna ut eller låna pengar av bekanta

Nästan alla människor har någon gång råkat ut för att inte ha pengar att betala med. Pengarna kanske inte räckte hela månaden. Eller du kanske står i en affär och upptäcker att du glömt pengarna hemma. En vän dyker upp. Du ber att få låna 50 kronor. Ska man låna pengar av vänner? Vad tycker du?

Du har kanske varit i den situationen att en bekant bett att få låna pengar av dej. Du kanske har pengar att låna ut, men ändå inte vill. Det kan vara svårt att säga nej. Har du varit med om den situationen någon gång? Problemlös kring hur man kan säga nej på ett bra sätt. Skriv ner förslag du tycker är bra.

Öva nu tillsammans att en bekant ber att få låna pengar av dej. Hitta på egna situationer.

Vilka för- och nackdelar tycker du det finns med att låna av eller låna ut pengar till bekanta? Fyll i dina svar.

	Fördelar	Nackdelar
För personen som lånar ut pengar		
	Fördelar	Nackdelar
För personen som lånar pengar		

Inkasso/Kronofogden

Det har nog hänt oss alla någon gång att vi missat att betala en räkning i tid. Kanske har vi bara glömt. Ibland kanske inte pengarna räckte för att betala alla räkningar. Om det händer är det bra att ringa till företaget som man är skyldig pengar.

Telefonnumret finns någonstans på räkningen. Oftast kan man komma överens om att få betala hela eller delar av räkningen lite senare.

Öva nu tillsammans. Tänk dej att du ska ringa till ditt elbolag och be att få betala elräkningen lite senare.

Om man inte har betalat eller hört av sej kommer man att få en påminnelse (en ny räkning). Förutom den gamla summan man skulle ha betalat, har den nya räkningen också en extra avgift. Det är en påminnelseavgift, ofta 50-60 kr (år 2018). Man måste betala både den gamla summan och påminnelseavgiften.

Har man ändå inte betalat, går räkningen ofta till ett inkassoföretag. Den man är skyldig pengar har då anlitat ett ombud (ett inkassoföretag) för att få in betalningen. Man får då betala ytterligare en avgift på 180 kr till inkassoföretaget (år 2018).

Om man ändå inte betalar kan räkningen skickas till Kronofogden. Kronofogden har rätt att ta pengar från lönen eller sjukersättningen. Man får då ett brev där det står vad man ska betala.

Förutom det man hittills är skyldig tillkommer två extra avgifter på 300 kr och 380 kr (år 2018). Betalar man inte sin skuld nu kan man få en betalningsanmärkning. Det är allvarligt och kan betyda att man får svårt att t ex hyra en lägenhet eller få ett telefonabonnemang.

Exempel

Kalle har fått en räkning på 150 kr. Sista betalningsdag är 2/5 2018. Eftersom Kalle inte betalt räkningen får han efter åtta dagar en ny räkning med påminnelseavgift på 60 kr. Kalle har fortfarande inte pengar att betala. Efter ytterligare tio dagar kommer därför ett inkassokrav. Där står att Kalle ska betala skulden inom 20 dagar. Han ska dessutom betala 180 kr i inkassoavgift. Kalle bryr sig inte om brevet, därför får han efter några veckor (i mitten av juni) brev från Kronofogden. Där står att Kalle måste betala skulden inom 10 dagar. Han ska också betala två extra avgifter på sammanlagt 680 kr, annars kommer Kronofogden att ta pengarna från Kalles sjukersättning. Nu betalar Kalle.

Räkna nu ut vad Kalle kommer att få betala totalt:

Räkningen	150 kr
Påminnelseavgift	_____
Inkassoavgift	_____
Avgift Kronofogden	_____
Totalt:	_____

Hur kunde Kalle ha gjort i stället?

Skuldsanering

Om man har stora problem med sin ekonomi och mycket skulder kan man vända sig till budget- och skuldrådgivningen i kommunen. Där finns det personer som kan hjälpa till:

- Att göra en budget.
- Att prata med de företag som man har skulder hos och göra en avbetalningsplan. Avbetalningsplan är när man betalar lite varje månad till företaget man är skyldig pengar, tills skulden är betald.
- Att fylla i ansökan om skuldsanering till Kronofogden. Skuldsanering är att man i vissa fall kan slippa att betala hela eller vissa delar av sin skuld.
- Att prata med olika myndigheter, inkassobolag, banker och andra ställen som har med personens privata ekonomi att göra.

Personerna som jobbar på budget- och skuldsaneringen har tystnadsplikt och deras hjälp är gratis. Den som vill ha hjälp måste ringa och boka tid för att få komma på besök.

Det är Kronofogden som beslutar om en person kan få skuldsanering. Det finns krav för att få hjälp med detta. Kraven är att:

- Man har så stora skulder att man inte kommer att kunna betala tillbaka det man är skyldig på flera år.
- Man måste oftast vara folkbokförd i Sverige.
- Man får inte ha ett förbud att driva företag.
- Man måste ha en inkomst (försörjningsstöd räknas inte som inkomst).
- Man inte fått skuldsanering tidigare.

Inte alla får skuldsanering. Man bedömer hela personens situation. Hur ekonomin och livet i övrigt ser ut.

När Kronofogden har fått ansökan och kraven är uppfyllda börjar de med skuldsaneringen. Kronofogden skriver ett förslag till avbetalningsplan. Det visar hur mycket man ska betala varje månad under fem års tid. Personen måste godkänna förslaget. Sedan tar Kronofogden kontakt med de företag som man är skyldig pengar och berättar att personen har fått skuldsanering.

Under de här fem åren måste man leva på väldigt lite pengar (=existensminimum). Allt över det går till att betala skulder. Man kan få hjälp och stöd av budget- och skuldrådgivningen under den här tiden.

När det har gått fem år och man har gjort som det stod i avbetalningsplanen är skulderna betalda. Men man kan fortfarande behöva hjälp med sin ekonomi. Då kan man också vända sej till budget- och skuldrådgivningen för att få hjälp.

Förslag till hemuppgift: Ta reda på var budget- och skuldrådgivningen finns i din kommun.

Bostadsbidrag eller bostadstillägg

Du kan få **bostadsbidrag** om du:

- är under 29 år, eller
- har barn som bor hemma hos dej.

Om du vill söka bostadsbidrag, kontakta Försäkringskassan.

Du kan få **bostadstillägg** om du:

- har sjukersättning eller aktivitetsersättning, och
- betalar mycket för din bostad.

Du kan få ersättning för en del av hyran. Hur mycket ersättning du kan få beror på många olika saker, din inkomst, hur hög hyra du har och vad du äger.

Har du rätt att få bostadsbidrag eller bostadstillägg?

Om du vill söka bostadstillägg eller bostadsbidrag, kontakta Försäkringskassan.

Ta reda på numret till Försäkringskassan på din ort.

Telefonnummer: _____

God man och förvaltare

Ibland kan man behöva hjälp och stöd för att ta hand om sina pengar och få sina rättigheter. När man mår psykiskt dåligt kan det vara svårt att ha kontroll över sin ekonomi och att få pengarna att räcka. Det kan en god man eller förvaltare hjälpa till med. Den gode mannen/förvaltaren ska alltid tänka på vad som är bäst för personen.

God man/förvaltare kan ha olika uppdrag:

1. Ekonomi

Innebär att sköta personens ekonomi, t ex ta hand om pension och bidrag, betala räkningar, lämna fickpengar, deklarerera eller teckna försäkringar. Räkningar och bankpapper skickas ofta direkt till gode mannen/förvaltaren.

2. Rättsligt

Kan handla om att se till att personen får de bidrag han eller hon har rätt till. Det kan även handla om att ha kontakt med/överklaga beslut från myndigheter.

3. Personligt

Är ett socialt uppdrag. Det innebär att den gode mannen/förvaltaren ska se till att personen har det bra och får den hjälp han eller hon behöver. Det kan handla om att personen har en bra bostad, något meningsfullt att göra på dagarna eller på fritiden, att personen får den hjälp han eller hon behöver från vården.

God man (en ”tillsammans-med-person”)

Personen måste själv säga ja till en god man. Det är fortfarande du som bestämmer fast du har en god man. Någon du redan känner kan bli god man för dej eller så föreslår kommunen en god man du aldrig träffat förut.

Förvaltare (en ”i-stället-för-person”)

Ibland räcker det inte med en god man. En person kan då behöva en förvaltare. Förvaltaren kan utses även mot någons vilja och kan bestämma själv utan att fråga personen. En socialsekreterare måste skriva en utredning. Och en läkare ska skriva ett intyg på att en person behöver förvaltare. Förvaltaren ska bara bestämma om just det som är nödvändigt.

Förslag till hemuppgift: Har du förvaltare/god man eller känner du någon som har förvaltare/god man? Ta reda på vad den förvaltaren/gode mannen har för uppdrag.

Legitimation

De flesta vuxna personer behöver kunna legitimera sig i olika sammanhang. Med en legitimation visar du vem du är. Ett slags bevis på att du är du. Det finns olika typer av legitimationer. De vanligaste är körkort, pass eller ID-kort. Om du t ex vill låna böcker på biblioteket måste du kunna legitimera dej för att få ett lånekort. Fundera över fler tillfällen eller situationer där du behöver visa legitimation.

Legitimation kan man få på olika sätt. Polisen utfärdar pass och ID-kort. På Skatteverket och på de flesta banker kan du också få hjälp med att skaffa ID-kort. Så här kan de se ut:

Det är viktigt att hålla reda på sin legitimation. Du ska därför aldrig låna ut din legitimation till någon annan. Både att låna ut sin egen legitimation och att använda någon annans legitimation kan innebära brottsliga handlingar. Om du tappar bort legitimationen eller den blir stulen, ska du anmäla det till polisen. Polisen spärrar den så att ingen annan kan använda din legitimation.

Vad skulle kunna hända om din legitimation användes av någon annan person?

Procenträkning

När affärerna har rea på varor anger de ofta rabatten i procent eller med tecknet %.

10 % av 100 = 10	10 % av 50 = 5	10 % av 25 = 2:50
------------------	----------------	-------------------

Öva på procenträkning utan papper och penna. En i gruppen säger en summa och någon annan talar om hur mycket 10 % är av den summan. Fortsätt sedan att öva på samma sätt, men nu på hur mycket 20 % av en summa är.

Här är en prislista på saker

Lampa	149 kr
Matbord	899 kr
Paraply	35 kr
Tv	4 995 kr
Byxor	250 kr
Mobil	1 995 kr

Här är fler övningar. Använd prislistan.

1. Lampan är nedsatt med 10 %. Vad kostar den då? _____
2. Du får 10 % rabatt på teven. Vad kostar den då? _____
3. Du får 10 % rabatt på matbordet. Vad blir priset? _____
4. Byxorna är nedsatta med 20 %. Vad kostar de? _____
5. Du får 10 % på paraplyet. Vad kostar det? _____
6. Det är rea på mobilen 20 %. Vad kostar den? _____
7. Det är 20 % på matbordet. Vad kostar det? _____
8. Du får 10 % på byxorna. Vad kostar de då? _____
9. Teven är nedsatt med 20 %. Vad ska du betala då? _____
10. Mobilen säljs med 10 % rabatt. Vad kostar den då? _____

Skillnad netto – brutto

Brutto betyder ”före avdrag”

Netto betyder ”efter avdrag”

Nettolön är det man får insatt på kontot efter att skatten är dragen.

Om du får sjukpenning eller sjukersättning ska du också betala skatt. Nettobeloppet är det belopp du får insatt på kontot efter att Försäkringskassan dragit av skatten.

 Försäkringskassan 0771-524 524 www.forsakringskassan.se		Besked om utbetalning Datum 2012-07-07 Namn Kalle Karlsson		Personnummer XXXX XX - XX XX
Belopp per månad från och med juli 2012				
Sjukersättning, inkomstrelaterad		11 898 kr		
Bostadstillägg		2 056 kr		
Avdrag för preliminär skatt		- 3 011 kr		
Belopp som sätts in på konto :			10 943 kr	
Utbetalning Så länge du har rätt till ersättning kommer vi att betala pengarna följande dagar under 2012: 18 juli, 17 augusti, 18 september, 18 oktober, 19 november och 18 december.				
Övrig information Om du har andra inkomster, till exempel lön eller tjänstepension, bör du kontrollera att det totala skatteavdraget är tillräckligt, så att du inte behöver betala skatt i efterhand. Du kan begära att vi drar mer skatt. Vi skickar ett utbetalningsbesked även till förvaltare.				
Vill du veta mer? Det finns mer information på www.forsakringskassan.se . Där kan du bland annat hämta faktablad och annan information. Du kan också ringa 020-524 524 för självbetjäning. Om du har frågor om ditt ärende ska du ringa 0771-524 524.				

Vilket är nettobeloppet i exemplet?

CSN Centrala studiestödsnämnden

Om du studerat och har studieskulder kan du ansöka om att skulden ska avskrivas (tas bort) eller betala mindre än vad du gör idag. Du fyller då i en blankett eller skriver ett brev som du skickar in till CSN. Du behöver även ha ett intyg från din läkare. För att skulden ska tas bort ska du ha sjukersättning och dina inkomster vara låga. Störst chans att få skulden avskriven har du om du tagit lånen före 1989.

Så här kan du skriva ett brev. Glöm inte att skicka med läkarintyg och paper som visar dina inkomster.

Till	Den xx/xx 201X
CSN Postservice	
833 81 Strömsund	
<u>Ansökan om avskrivning av studielån</u>	
Jag ansöker i första hand om att mina studielån avskrivs, i andra hand om nedsättning av min skuld. Min möjlighet att betala är varaktigt nedsatt på grund av sjukdom och funktionshinder.	
Jag lider av psykos och kan därför inte arbeta. Jag bifogar ett läkarintyg, besked om sjukersättning och slutligt skattebesked.	
Anders Andersson	
Anders Andersson	
Personnummer XXXXXX-XXXX	
Storgatan XX	
15X XX Södertälje	

Förslag till hemuppgift: Om du själv har studielån, ta reda på under vilka år du tog studielånen.

Goda råd

Kryssa för dom du tycker är bra! Lägg gärna till fler råd.

- Håll ordning på mina papper.
- Planera min ekonomi. Göra en budget.
- Jämför priser när jag handlar.
- Bestämna vad jag tycker är viktigt att använda dina pengar till, och välja bort onödiga saker.
- Betala mina räkningar på billigaste och enklaste sätt.
- Betala alltid mina räkningar i tid.
- Spara till det jag vill ha.
- Impulshandla inte.
- Vara försiktig när jag handlar av privatpersoner och via datorn.
- Handla inte av telefonförsäljare.
- Överväga att anmäla till Nix-registret.
- Tänka mig för innan jag lånar pengar.
- Betala räkningarna först, sedan kan jag handla det jag vill.
- _____
- _____
- _____

Lycka till!

Ordlista

Abonnemang är ett avtal, där ett företag levererar en återkommande vara eller tjänst till en kund för viss tid eller tills vidare. Det kan till exempel vara ett avtal för el, telefon eller se på betal-tv.

Aktivitetsersättning. Försäkringskassan betalar aktivitetsersättning om du är mellan 19-29 år och inte kan arbeta på lång tid.

Autogiro. Om du godkänt Autogiro kommer dina räkningar dras automatiskt från ditt konto.

Automatisk överföring. Att pengar förs över automatiskt från ditt konto till ett annat konto.

A-kassa betyder arbetslöshetsförsäkring. Det är en ersättning man kan få om man är arbetslös.

Avbetalning är ett sätt att betala för en vara i efterhand. Oftast delas betalningen upp i flera delbetalningar, som fördelas över en viss tidsperiod.

Avbetalningsplan. När du tagit ett lån görs en plan över hur mycket och hur ofta du ska betala tillbaka.

Avbetalningstid. Den tid inom vilket lånet ska vara återbetalt, ett visst antal månader eller år.

Avskrivs. Att en skuld avskrivs innebär att den tas bort.

Bank-ID. Är en sort e-legitimation som gör det möjligt för dig som privat person att identifiera dig, alla privatpersoner med svenskt personnummer kan skaffa sig BankID genom sin bank, du laddar ner en programmet på din dator, du kan också ladda ner appen på din smarta telefon då heter det **Mobilt BankID**.

Befintligt skick. Om du köper en begagnad vara i ”befintligt skick”, så köper du den med de fel och brister den kanske har.

Betalningsanmärkning kallas en uppgift från Kronofogdemyndighetens register om att en person tidigare inte betalat en skuld i tid.

Bostadsbidrag. Pengar du kan få från Försäkringskassan för att kunna betala hyran (om du är under 29 år eller har barn hemma).

Bostadstillägg. Pengar du kan få från Försäkringskassan för att kunna betala hyran (om du har sjukersättning och hög hyra).

Brutto. Före avdrag.

Budget. En plan för hur de pengar man har ska användas under en viss tid.

Budget- och skuldrådgivningen. Många kommuner har speciella avdelningar där de hjälper människor med stora skulder att få ordning på sin ekonomi.

CSN. Betyder Centrala Studiestöds Nämnden. CSN ger lån till dom som studerar.

E-faktura betyder elektronisk faktura. En E-faktura skickas till dej via datorn.

E-handel betyder elektronisk handel. Det är när ett företag eller en person säljer/ köper en vara eller tjänst via datorn.

E-mejl betyder elektronisk post. Kallas även E-post, mail, E-mail eller mejl. Är ett sätt att skicka meddelanden via datorn.

E-post betyder elektronisk post, även kallat E-mail, mail, E-mejl eller mejl. Är ett sätt att skicka meddelanden via datorn.

Existensminimum. Minsta möjliga inkomst som anses nödvändigt för att en person ska kunna leva utan ekonomiskt stöd från samhället.

Expeditionsavgift. Om du handlat något och inte betalat direkt, tar företaget ofta ut en extra avgift på fakturan (räkningen).

Faktureringsavgift. Om du handlat något och inte betalat direkt, tar företaget ofta ut en avgift för att skicka en faktura (räkning) till dej.

Folkbokförd. En registrering som visar var du bor. Många rättigheter och skyldigheter som du har är beroende av att du är folkbokförd och var du är folkbokförd.

Förskottsbetalning. Om du betalar för en vara innan du fått den.

Försörjningsstöd. Stöd i form av pengar, som betalas ut enligt socialtjänstlagen. Tidigare kallades det för socialbidrag.

Förvaltare. En person utsedd av kommunen som hjälper sjuka eller funktionshindrade personer som inte själva klarar av att ta hand om t ex sin egen ekonomi. En förvaltare kan bestämma åt personen om det behövs.

Girobetalning. Ett sätt att betala räkningar. När du ska betala fyller du i en blankett, stoppar i ett kuvert tillsammans med räkningen och skickar in. Sedan ser banken till att räkningen blir betald och att pengar tas från ditt konto.

God man. En person utsedd av kommunen som hjälper sjuka eller funktionshindrade personer som inte själva klarar av att ta hand om t ex sin egen ekonomi. Det är fortfarande du som bestämmer fast du har en god man.

Hemsida är samma sak som webbsida. Det är en ”plats” på Internet.

Hemförsäkring. Om du betalat för hemförsäkring får du ersättning om ditt hem eller dina saker skadas eller blir stulna. Du kan också få ersättning om du personligen skulle råka ut för olyckor av olika slag.

Hemförsäljning. Om någon kommer hem till dej och säljer något till dej där, kallas det hemförsäljning.

ID-kort betyder Identitetskort. Ett litet plastkort med foto som visar att du är du.

Jämförpris. Talar om vad en vara kostar per kg eller per liter för att det ska vara lätt för den som handlar att jämföra priser mellan olika affärer, förpackningar eller fabrikat.

Impulshandla. När du handlar något som du inte tänkt att handla.

Impulsköp. När du handlar något som du inte tänkt att handla.

Inkasso. Indrivning av skulder.

Inkassoföretag. Företag som sysslar med att driva in skulder åt någon annan.

Inkassokrav. Kravbrev där det står vem du är skyldig pengar och hur mycket, när du ska betala och hur stor räntan är.

Inkomst. De pengar du får t ex lön, sjukersättning, A-kassa.

Internet. Kallas även ”nätet”. Datoruppkoppling.

Kontant(er) är fysiska pengar som mynt och sedlar. Med *kontant betalning* menas att du betalar när du får varan.

Kontokortsnummer. Det nummer som står på kontokortets framsida, ofta 16-17 siffror.

Konsumentupplysning. En person eller avdelning på kommunen dit du kan vända dej om du fått problem när du handlat varor eller tjänster.

Konsumentvägledare. En person på kommunen som har till uppgift att hjälpa personer som fått problem när dom handlat varor eller tjänster.

Kostnad. Utbetalningar. Det man betalar för varje månad.

Kredit. Pengar som du lånar av t ex bank eller postorderföretag för att köpa saker.

Kreditkostnad. Om du lånat för att köpa saker tillkommer förutom lånebeloppet ränta och avgifter. Räntan och de olika avgifterna som tillkommer kallas kreditkostnad.

Kronofogden är en myndighet, som bland annat har till uppgift att se till att obetalda skulder blir betalda.

Kundtjänst. Den avdelning på ett företag som har till uppgift att hjälpa kunderna t ex med frågor om räkningen, frågor om varorna eller om du vill klaga på varan.

Legitimation. Kallas även ”leg” eller ID-kort. Ett litet plastkort med foto som visar att du är du.

Logga in. När du ska göra något på datorn och talar om vem du är (ofta med ett användarnamn och ett lösenord).

Nixregistret. ett telefonnummer du kan ringa för att slippa att försäljare ringer hem till dej. Ditt telefonnummer blir då spärrat mot telefonförsäljare.

Netto. Efter avdrag.

Nettolön. Den lön du får utbetald efter att skatten dragits av.

Näthandel. Att köpa och sälja via Internet (datorn).

Postorder. Ett sätt att handla utan att besöka en affär. Man bläddrar i en katalog man fått med posten eller i en katalog via datorn. Sedan fyller man i och skickar iväg en beställningsblankett (på papper eller i datorn). Sedan skickar företaget de varor man beställt.

Procent. Betyder hundradel, skrivs med tecknet %.

QR- kod. Kommer från engelskans Quick Response och är en sorts tvådimensionell kod för optisk avläsning, typ streckkod. Vill ni veta mer om QR- koder så lägg in det som en uppgift ”att undersöka” när helst det passar i materialet

Ränta. Om du lånar pengar eller köper något på avbetalning vill den som lånat ut ha ersättning för det. Det kallas ränta.

Räntefritt. Att du inte behöver betala ränta när du lånar pengar eller handlar varor på avbetalning.

Sjukersättning. Försäkringskassan betalar sjukersättning om man inte kan arbeta mer och är mellan 30-64 år. Kallades förut för sjukpension.

Skuldsanering. Om man har mycket stora skulder och inte kommer att kunna betala, kan man i vissa fall slippa betala hela eller delar av sin skuld.

Slutligt skattebesked. Det skriftliga besked du får från Skatteverket som visar om du är skyldig att betala mer skatt eller om du under året betalt för mycket skatt och får tillbaka pengar.

SMS-lån. Lån du tar av ett företag via din mobiltelefon.

Sparkonto. Ett bankkonto där du kan spara pengar. Oftast får du mer ränta på ett sparkonto än på ett vanligt konto.

Spärra. Göra så att det inte går att använda.

Studieskulder. Pengar som du lånat av Centrala Studiestödsnämnden när du studerat.

Stående överföring. Att du bett banken att automatiskt föra en summa pengar från ett konto till ett annat t ex varje månad.

Stöldgods. Varor som någon stulit.

Swisch. Är en mobil betaltjänst som erbjuder ett enkelt, snabbt och säkert sätt att överföra pengar via din smarta telefon.

Telefonförsäljning. När en person från ett företag ringer upp dej för att sälja varor eller tjänster.

Tv-licens. Betyder tv-avgift. En skatt som alla som har tv måste betala.

Tystnadsplikt. Att de som jobbar med att hjälpa andra personer inte får prata om eller lämna ut uppgifter om den person dom hjälper.

Uppläggningsavgift. En summa du måste betala till banken eller andra företag när du lånar pengar.

Utgifter. Det du betalar. Kostnader.

Ångerblankett. Ett papper du får om du köpt något av en försäljare som kommit hem till dej. Om du ångrar det du köpt och vill lämna tillbaka varan ska du fylla i pappret och skicka det till försäljaren.

Återbetalningstid. Den tid inom vilket lånet ska vara återbetalt, ett visst antal månader eller år.